

حاجی فیروز؛ پیام‌آور شادی

ZENDEGI-SALAM

ضمیمه روزنامه خراسان

سه شنبه • ۲۳ اسفند ۱۴۰۱
۲۱ شعبان ۱۴۴۴ • ۱۴ مارس ۲۰۲۲
شماره ۳۱۱۷۵

۳۳۹۵

آشنایی با تاریخچه جالب یکی از شخصیت‌های افسانه‌ای نوروزی ایرانیان و گفت‌وگو با یک حاجی فیروز که ۱۲ سال است دغدغه حفظ این نماد باستانی را دارد

مجید حسین زاده | روزنامه‌نگار

پرونده

هر سال قبل از آمدن فصل بهار و سال تحویل، نشانه‌های آن در کوچه و خیابان‌ها خبر از نو شدن سال می‌دهد. از فروش سبزه، ماهی، المان‌های سفره هفت‌سین و... بگیرد تا افرادی که با لباس سر تا پا سرخ‌رنگ و صورتی که بازغال سیاه شده است، دایره به دست می‌زنند زیر آواز: «ارباب خودم، سلام علیکم! ارباب خودم، سر تو بالا کن! ارباب خودم...». حاجی فیروز، یکی از چهره‌های نام‌آشنا برای ایرانیان است که البته در باره تاریخچه او، حرف و حدیث‌های بسیاری مطرح است. او در آخرین روزهای هر سال، به شهرهای می‌آید تا آمدن نوروز را به مردم مژده دهد. او یک مرد لاغر اندام و سیاه‌رخ، با کلاه دوکی، گیوه‌های نوک‌تیز و پیراهن سرخ است که با دایره زنگی و تنبک به خیابان‌ها می‌آید و به رقص، شیرین‌کاری و خواندن آواز می‌پردازد. در پرونده امروز زندگی‌سلام، از تاریخچه این شخصیت افسانه‌ای خواهیم گفت. همچنین با «مصطفی بشکال» که ۱۲ سال است دغدغه احیا و حفظ شخصیت «حاجی فیروز» را دارد و خودش هم دست به کار شده، گفت‌وگویی داشتیم که در ادامه خواهید خواند.

روزی که «حاجی فیروز» از زیر زمین بیرون آمد!

اگر شما هم کنج‌کاو هستی‌تد با بداندیک که حاجی فیروز کیست و از چه زمانی ریشه در تاریخ و فرهنگ کشورمان دارد، باید بداندیک که دکتر «کتابون مژداپور» استاد زبان‌های باستانی و اسطوره‌شناس در توضیح پیشینه حاجی فیروز گفته: «نوروز جشنی مربوط به پیش از آمدن آریایی‌ها به این سرزمین است؛ حداقل از دو سه هزار سال قبل این جشن در ایران بر گزار می‌شده و به احتمال زیاد با آیین یک ازدواج مرتبط است. گفته می‌شود که در آن روز گارالهه «تموز» که «ایشتار» نام دارد، برای ازدواج «شاه

پاسخ به ۵ سوال رایج درباره حاجی فیروز

همان‌طور که گفته شد، حاجی فیروز یکی از نمادهای مشهور ایران باستان است که با لباسی قرمز، کلاه‌های مخصوص و چهره‌ای سیاه، در حالی که تنبک و دایره زنگی در دست دارد، نوید آمدن بهار را می‌دهد. در ادامه به چند سوال رایج درباره او پاسخ می‌دهیم.

۱ چرا لباس حاجی فیروز قرمز است؟

گفته می‌شود که لباس قرمز حاجی فیروز، در گذشته نمادوری آوردن به شادی بوده است و خبر از تحولی عظیم در زندگی می‌دهد.

۲ چرا چهره حاجی فیروز سیاه است؟

چهره سیاه حاجی فیروز به معنی تمام شدن ناپاکی، سیاهی و تاریکی در زندگی افراد و به نوعی مژده دهنده فصل بهار است.

۳ فلسفه حاجی فیروز چیست؟

مهرداد بهار، اسطوره شناس برجسته کشور، حاجی فیروز را با جشن‌های باستانی سیاوش پیوند می‌دهد. سیاوش خود هم نمادی از زنده‌شدن دوباره یا «نوزایی» است. آن‌گونه که در افسانه‌ها آمده است، سیاوش با گذر از آتش دوباره متولد می‌شود. در داستان‌های اسطوره‌ای هم روایت‌هایی مبنی بر رویداد گیاه از خون سیاوش وجود دارد که این گیاه به «پرسپاوشان» مشهور است. حاجی فیروز به ما شادمانی در شروع سال جدید را یادآوری می‌کند.

۴ حاجی فیروز همان عمو نوروز است؟

برخی حاجی فیروز را همان «عمو نوروز» می‌دانند که در جاهای مختلف ایران، با نام‌های متفاوتی شناخته می‌شود. پیر بابا، آروس، ننه مریم و بی بی نوروزک، تعدادی از این نام‌ها هستند که همه آن‌ها پیام‌آوران نوروز محسوب می‌شوند؛ اما باید توجه داشت نماد حاجی فیروز با تمام این شخصیت‌ها فرق دارد و هر یک فلسفه وجودی خاص خود را دارند. حاجی فیروز با نام‌های عمو پیروز و خواجه پیروز هم شناخته می‌شود.

۵ حاجی فیروزها، تکدی‌گر هستند؟

متأسفانه «حاجی فیروز» که پیام‌آور شادی و نوروز بوده، این روزها به نماد تکدی‌گری در آستانه سال نو تبدیل شده است. «جواد انصافی» که معروف‌ترین عمو نوروز ایران محسوب می‌شود،

نمی‌گذارم «حاجی فیروز» فراموش شود

«مصطفی بشکال» از دلایل «حاجی فیروز» شدن می‌گوید و خاطراتی که از واکنش‌های مردم در ذهنش ماندگار شده است

متولد ۱۳۶۰ است و لیسانس گرافیک دارد. در بندرعباس زندگی می‌کند و معروف به کیدی است و تنها سیاه‌باز استان هرمزگان. او بیشتر از ۱۲ سال است که فعالیت‌های هنری‌اش را در عرصه حاجی فیروز و سیاهبازی انجام می‌دهد. در ادامه با او درباره دلایلیش برای «حاجی فیروز» شدن صحبت خواهیم کرد.

است، حداقل شما این را به مردم بگویید. بسیاری از مردم ما، عاشق غم شده‌اند. هر روز به دنبال بهانه‌ای برای غصه خوردن هستند. از نظر من کسی در زندگی برنده است که از همه روزهایش به بهترین شکل استفاده کند

و به دنبال شادی خودش و دیگران باشد. او ادامه می‌دهد: «من هر روز، هر لحظه و هر جا که با صورت سیاه و لباس حاجی فیروز رفتم، گفتم امروز تولدم و تولد شماست، چون قرار است بخندیم، پس تولد دوباره‌مان است، تولد من مبارک و تولد شما مبارک. این پیامی است که همیشه به خودم می‌دهم تا در برابر همه سختی‌ها و مشکلات زندگی، خودم را قوی نگه دارم. چند سال پیش یک نفر قبل از نوروز به من گفت چرا می‌خواهی این کار را فقط یک بار در سال و در چند روز انجام بدهی و تمام بشود؟ چرا حاجی فیروز باید سالی یک بار بیاید و وعده بهار بدهد و برود؟ من هم به فکر افتادم تا کاری انجام دهم که حاجی فیروز با همان هدف اصلی که شاد کردن مردم است، همیشه باشد. شعار من هم این است که هر روز دل آدم در آن شاد باشد، همان روز برای او عید است. این طور شد که تصمیم گرفتم علاوه بر کوچه و خیابان‌های شهر در روزهای پایانی سال، در بعضی مناسبت‌های دیگر در شهرهای با جاهای شلوغ و... به عنوان پیک و پیام‌آور شادی با همان صورت سیاه و دایره زنگی حاضر شوم. امیدوارم همیشه شاد و سال خوبی داشته باشید.»

این فرهنگ ایرانی آشنا می‌کنی. محبوبیت کارا کتر من به عنوان یک سیاه‌باز و یک حاجی فیروز بین مردم زیاد است و ویژه بین بچه‌ها. یک حاجی فیروز موفق تنها کاری که باید انجام دهد این است که خودش را در دل مردم و بچه‌ها شیرین کند. الان از کودکان تا نوجوانان و جوانان دنبال عکس گرفتن با من هستند و این حس خیلی خوبی به من می‌دهد چون من موفق شده‌ام نسل جدید را با حاجی فیروز آشتی دهم. اصلاً یکی از اهداف من، آشتی دادن مردم با حاجی فیروز است که ریشه در فرهنگ کشورمان دارد و نباید به این راحتی، از دستش بدهیم.»

این ۲ خاطره از ذهن نمی‌رود

او درباره خاطراتی که از واکنش مردم به دیدن حاجی فیروز در کوچه و خیابان دارد هم می‌گوید: «یکی از خاطره‌های قشنگم این است که در یکی از اجراهایم یک دختر بچه خیلی من را اذیت می‌کرد، سر به سرم می‌گذاشت، به خاطر پوشش و رفتارهایم و... من هم با هر بچه‌ای که سر به سرم بگذارد، باید شوخی کنم! این دختر بچه آن قدر با من دوست شد که بعد از چند دقیقه با پدرش آمدند جای من. دختر بچه به من گفت که باید با ما به خانه‌مان بیایی، شام بخوری و عروسک حاجی فیروزم را که به خاطر علاقه‌ام به تو، مادرم برایت درست کرده، ببینی. شما ببینید، ذهن این بچه را چطور در گیر کردم که عاشق حاجی فیروز به عنوان یک نماد از فرهنگ غنی ایرانی شده و از مادرش خواسته بود که عروسک آن را برایش بدوزد. یک بار هم وقتی من داشتم اجرا می‌کردم، یک مادر بزرگ خیلی خوشحال شد. می‌گفت صدای تو را که در کوچه‌های شهر می‌شنوم، یاد گذشته‌ها می‌افتم. داشتم می‌رفتم که گفت، عمر دوباره‌ای به من دادی، همیشه سلامت باشی جوان. این برای من خیلی ارزشمند است و این ۲ خاطره هیچ وقت از ذهن نمی‌رود.»

صورت حاجی فیروز سیاه است چون دلش سفید است

از او می‌پرسم، چرا صورت حاجی فیروز سیاه است که می‌گوید: «دلیل و داستان‌های بسیار زیادی از استادان این حوزه در این باره مطرح شده است و من شنیده‌ام. هر فردی یک جور نقل می‌کند. من که این همه سال خودم را سیاه کردم، دلیل اصلی این کار را نمی‌دانم. معروف‌ترینش که خودم هم به آن اعتقاد دارم، این است که صورت سیاه در کنار دل سفید است، یعنی حاجی فیروز صورتش را سیاه می‌کند تا دلش پاک و سفید بماند، چون اهمیت باطن مهم‌تر است. پیام دیگر این سیاه کردن صورت هم این است که افراد را بر اساس ظاهر قضاوت نکنیم و اصل، باطن است نه ظاهر. فردی که صورتش سیاه است، ممکن است دل سفید، پاک و شادی داشته باشد.»

به مردم بگویید که شادی همیشگی است

«تمام تلاش من است که به مردم بگویم شادی همیشگی

پدرم هم «حاجی فیروز» بود از او می‌پرسم که جرقه «حاجی فیروز» شدن از کجا در ذهنش شکل گرفت که می‌گوید: «پدرم، سال‌ها پیش بازیگر تئاتر بود و یادم هست که نزدیک عید نوروز که می‌شد، صورتش را سیاه می‌کرد و به محله‌های مختلف شهر می‌رفت و می‌گفت که ما باید پیام‌آور شادی برای بقیه مردم باشیم. خودش را به نوعی «حاجی فیروز» می‌کرد البته نه با آن لباس قرمز و... در روزهای پایانی اسفند می‌رفت جلوی در خانه‌های مختلف و وعده رسیدن بهار را به اهالی شهر می‌داد و حس خیلی خوبی در مردم ایجاد می‌شد. از همان موقع، من در ذهنم بود که روزی، این کار را باید انجام بدهم. یکی از دوستانم در بندرعباس یک کافه بزرگ دارد. چند سال پیش به من گفت یک حاجی فیروز برای ایام نوروز می‌خواهم. به من پیشنهاد داد حالا که در تئاتر فعال هستی و کار طنز هم انجام می‌دهی، صدا و نوع رفتار هایت و... خوب است، بیا و حاجی فیروز هم باش. من اولین بار از آن جاشروع کردم و خاک سیاه‌بازی و حاجی فیروز شدن من را گرفت و الان سال‌هاست که حاجی فیروز در شهر خودم هستم.»

حاجی فیروز شدن یک استعداد ذاتی است

او درباره این که برای «حاجی فیروز» شدن، آموزش خاصی دیده یا نه، می‌گوید: «من آموزش خاصی ندیدم. به‌طور کلی، حاجی فیروز شدن یک استعداد ذاتی است. اگر شما بتوانید ارتباط مناسبی با مردم برقرار کنید و آن‌ها حس خوبی از معاشرت و دیدن شما داشته باشند، ماجرا تا حد زیادی حل می‌شود. من به صورت تجربی، فنون این کار را فرا گرفتم. برای حاجی فیروز شدن، یک لباس قرمز یا نارنجی می‌پوشم، یک دایره زنگی بر می‌دارم، صورت‌م را سیاه می‌کنم، شعرهایم را می‌خوانم و باطن‌های خودم اسباب‌خنده و شادی مردم می‌شوم. معروف‌ترین شعری که همه حاجی فیروزها باید حفظ باشند و من هم می‌خوانم، همان «ارباب خودم...» است که وقتی آن را می‌خوانم، مردم همراهی می‌کنند و خاطرات گذشته برای‌شان زنده می‌شود. یک هدف دیگرم از حاجی فیروز شدن این است که اشعار شاعران بزرگ ایران زمین را زنده نگه دارم.»

از تحقیر به خاطر «حاجی فیروز» شدن ناراحت می‌شوم

«یکی از دغدغه‌های من همین است که حاجی فیروز، رو به فراموشی است. او در این باره می‌گوید: «بارها پیش آمده که به من گفتند چرا شما فقط دم عید به کوچه و خیابان می‌آیید و خودتان را سیاه می‌کنید؟ بعضی از مردم هم طوری برخورد می‌کنند که انگار ما نیازمند و گدا هستیم. این برای من خیلی ناراحت‌کننده است و من با این رفتارها خیلی تحقیر می‌شوم. گاهی وقتی اجرا می‌کنم و به من شادباش می‌دهند، آن پول‌ها را بر نمی‌دارم چون هدفم، این کار نبوده است. البته بعضی‌ها پول را می‌گذارند در جیب من یا کنارم و می‌گویند چون ما و خانواده‌مان را شاد کردی، تقدیم به تو. البته بعضی وقت‌ها بعضی از حاجی فیروزها هم حرکاتی انجام می‌دهند که ناشایست است و در شأن این شخصیت اصیل ایرانی نیست. ما نباید کاری بکنیم که حاجی فیروز در ذهن مردم به عنوان یک آدم لوده یا گدا و نیازمند شکل بگیرد. این موضوع زیاد اتفاق افتاده است.»

خوشحالم که نسل جدید را با حاجی فیروز آشنا کردم

از او درباره شیرینی‌های حاجی فیروز شدن و استقبال مردم هم می‌پرسم که می‌گوید: «استقبال مردم انگیزه‌ام را بیشتر کرده است. اتفاقاً چند روز پیش یک نفر به من گفت چقدر خوب است که هنوز آیین‌های باستانی خودمان فراموش نشده و چقدر خوب است که تو بچه‌های مان را با